

Apuntament de problemes de fonètica històrica del català,¹
per P. BARNILS.

II

DE LA A FINAL

Com a reflexes de la A final llatina en el català actual, tenim en termes generals:

ç per al català oriental;

g per al català occidental, i

a per al regne de València i per a les Balears.

El fet d'existir, en alguns dialectes locals, modalitats diferents de les apuntades, modalitats que sovint van estretament lligades amb la qualitat de la vocal tònica, ja el tenim consignat i hi hem dit la nostra opinió en altre lloc.²

La mateixa varietat anotada en els seus trets més característics (car ja és sabut que dintre els quatre grans grups anotats existeixen multitud de variants tímbriques de diferent extensió geogràfica), ja ens permet a priori deduir que aquest estat de coses no ha sigut sempre igual. El difícil és poder seguir l'evolució vocàlica dintre la història. D'alternàncies gràfiques entre la *a* i la *e*, sense norma reguladora visible, en constatem des de l'aparició dels documents més antics, i, com és d'esperar, en temps reculats mancats de fixació oficial ortogràfica, aquesta diguem-ne oscil·lació dels escrites es va repetint incessantment. Exemples:

proclame (*Pu.*, I. 1. 1/2 s. XI); *monstre* (*ib.*, 1, 2); *faiE* (*ib.*, IV. 5. s. XII); *soliE* (*ib.*, 11); *fore* (*ib.*, 12); *clamariE* (*ib.*, 30, 37); *auie* (*ib.*, 31, 36); *ere* natural (*ib.*, 32); *sauie*, *enmenauE* (*ib.*, 33); *ualie sete sol* (*ib.*, VI. 3. s. XII); *auie ferat* (*ib.*, 6); *monede neguna* (*ib.*, 10); *pregaria* (*ib.*, XV. 59. 1250); *uila* (*ib.*, 61); *casa* (*ib.*, 63, 73); *serian* (*ib.*, VIII, 25. 1242); *auia* (*ib.*, 24, 46); *uolia*

1. Vegeu BUTLLETÍ, VIII (1920), pàgs. 69 i ss.

2. *Die Mundart von Alacant* (Halle-Barcelona, 1914).

(*ib.*, 32); *ses deuemia* (*ib.*, IX. 24. 1244); *siA* (*ib.*, 1, 62. etc.); *entran los laires e rauben* (*Hom.*, 40. 8, 9).

És de notar que aquestes oscil·lacions (que es repeteixen, com és natural, més abundantment en les transcripcions de textos posteriors als que havem indicat) ocorren, en tota mena de circumstàncies fonètiques, davant de *s*, de *n*, en pausa, en mig de grup d'expiració, etc., etc. Anotem, ultra els que ja figuren en la llista anterior, i per via de mostra:

de ipsas fortedas no les te tollre (*Pu.*, II. 1107. 3); *quantas uegadas* (*ib.*, 6); *fortedes* (*ib.*, III. 1131. 8); *II uaces* (*ib.*, VI. 17); *uacas* (*ib.*, VII. 1); *aquestes portes* (*Pijo.*, 375. 5, 6. etc.); *les sues santas mameles* (*ib.*, 378. 1); *alas dites taules* (*ib.*, 379. 28); *portes tancadas* (*ib.*, 381. 24); *las lur mides* (*ib.*, 382. 19); *les suas nafras* (*ib.*, 382, 19); *bonas y dolentes* (*Alòs*, 38. 20); *manegues justas* (*ib.*, 39. 34); *mesclas clares* (*ib.*, 40. 18); *entre favas y pesols* (*ib.*, 49. 8); *les tuas paraules* (*Rub.*, 14. 19); *armes algunas offensivas ne defensives* (*Ard.*, I, 307. 9, 10), etc., etc., etc.

És més que segur que a la doble grafia *a* i *e* per un mateix so hi corresponia una vocal mitja, fosca o neutra que era probablement la nostra *ɛ*. I diem probablement, perquè no podem jutjar amb certesa de les modalitats parlades desaparegudes per sempre.

Un fenomen curiós cal posar de relleu, i és la tendència dels textos occidentals consultats a reproduir per *e* la -A final en tots els casos. Aquesta tendència és tan marcada que en alguns d'ells pot donar-se com una regla: Exemples:

poche (*petita*) (*Alòs*, 18. 25); *recambre* (*ib.*, 19. 32. 42. 13); *targe* (*ib.*, 21. 30); *cambré* (*ib.*, 22. 18. 26. 11. 38. 31. 39. 12. 42. 8. 43. 18., etc.); *negre* (*negra*) (*ib.*, 22. 39. 36. 1); *grogé* (*groga*) (*ib.*, 22. 39); *scarpre* (-a) (*ib.*, 23. 34); *avié* (-ebate) (*ib.*, 25. 16. 31. 28. 26. 44); *eré* (*erat*) (*ib.*, 25. 25. 40. 24); *conté* (*conta*) (*ib.*, 28. 11); *migé* (*media*) (*ib.*, 29. 5. 32. 9, 29, 42. 33. 19, 24, 28, 29, 35. 35. 14, 15, 19, 24. etc.); *stave e habitave* (*ib.*, 30. 33. 48. 25, 26); *baronié* (*ib.*, 30. 35); *edificadé* (*ib.*, 30. 38); *civadé* (*ib.*, 30. 39); *bigué* (*ib.*, 30. 40); *sogué* (*ib.*, 31. 10); *dité* (*dicta*) (*ib.*, 31. 16, 29. 39. 38. 40. 7, 23, 39, 41, 42, 43, 46. etc.); *situadé* (*ib.*, 31. 21); *encastadé* (*ib.*, 31. 26); *aygué* (*ib.*, 31. 31); *caxé* (*ib.*, 31. 35. 43. 17. 45. 21); *mollé* (*ressort*) (*ib.*, 32. 17); *axadé* (*ib.*, 32. 21); *vergué* (*ib.*, 33. 3.

36. 19. 38. 41); *caxasse* (*ib.*, 33. 6); *albarde* (*ib.*, 33. 10); *blanque* (*ib.*, 34. 28. 39. 2. 40. 29. 31. 41. 32. 45. 24. 25); *saque* (*saca*) (*ib.*, 34. 29); *botè* (*ib.*, 34. 33); *arade* (*arreu*) (*ib.*, 34. 39); *foradade* (*ib.*, 35. 11. 24); *dolente* (*ib.*, 35. 9); *trancade* (*ib.*, 35. 13. 19. 26); *conque* (*ib.*, 36. 1); *marfegue* (*ib.*, 36. 3. 37. 2. 7. 38. 14. 39. 13. 42. 14. 43. 12. 19); *borrasse* (*ib.*, 36. 5); *flassade* (*ib.*, 36. 8. 24. 37. 5. 13. 43. 20. 25); *cardade* (*ib.*, 36. 24. 37. 13. 43. 20. 25); *canye* (*ib.*, 36. 27. 37. 21. 49. 14); *fuste* (*ib.*, 36. 27); *rodorte* (*ib.*, 36. 32); *usade* (*ib.*, 37. 5. 23. 42. 17. 43. 20. 25); *ferrade* (*ib.*, 37. 15. 20. 38. 5. 32); *antigue* (*ib.*, 37. 20. 38. 5. 32); *largue* (*ib.*, 37. 33. 42. 45); *finestre* (*ib.*, 38. 35); *liure* (*libra*) (*ib.*, 38. 35. 36. 46. 20); *manegue* (*ib.*, 39. 8); *colgue* (*ib.*, 39. 13. 42. 14. 43. 19. 23. 27); *fusade* (*ib.*, 40. 1. 41. 38. 44. 15); *dague* (*ib.*, 40. 11); *guornide* (*ib.*, 40. 39); *carte* (*ib.*, 41. 8); *deaurade* (*ib.*, 41. 18); *sedè* (*ib.*, 41. 28); *caxete* (*ib.*, 41. 30); *spase* (*ib.*, 41. 33); *gramalle* (*ib.*, 41. 38); *taule* (*ib.*, 42. 1. 45. 42. 44); *case* (*ib.*, 42. 5); *blave* (*ib.*, 42. 18); *grogue* (*ib.*, 42. 26); *morade* (*ib.*, 42. 26); *vanove* (*ib.*, 42. 34. 45. 7. 11); *codrade* (*ib.*, 42. 40); *tombe* (*ib.*, 43. 17); *longue* (*ib.*, 43. 32); *obrade* (*ib.*, 45. 7. 11); *listade* (*ib.*, 45. 13. 14); *brodade* (*ib.*, 45. 17. 26. 27. 32); *camise* (*ib.*, 45. 30); *brodature* (*ib.*, 45. 30).

Segons això, quasi podríem establir que una de les característiques fonètiques del català occidental era la *e* < -A. L'objectió que a aquesta conclusió podria fer-se, ço és que la *e* del singular no és sinó un traspàs del signe *e* del plural, si bé no deixa d'ésser atinada, perd bona cosa de força en observar que aquesta analogia gràfica no s'efectua en els textos estudiats de les altres contrades. No cal negar, però, que fins en textos escrits a Barcelona trobem també exemples nombrosos de singulars femenins en -*e*. Exemples:

velè (*vela*) (*Ard.*, I. 2. 1); *Ffrance* (*França*) (*ib.*, I. 3. 26. 4. 9. 6. 31. 33. etc.); *plaçe* (*plaçà*) (*ib.*, I. 4. 12. 28. 14. 21. 27); *mercaderiè* (*gènero*) (*ib.*, I. 6. 19); *posave* (-*abat*) (*ib.*, I. 7. 4); *care* (*rostre*) (*ib.*, I. 8. 28); *gorge* (*gorja*) (*ib.*, I. 11. 4); *finestre* (*ib.*, I. 11. 8); *contè* (*conta*) (*ib.*, I. 11. 11); *habite* (-*at*) (*ib.*, I. 11. 25); *correge* (*corretja*) (*ib.*, I. 11. 31); *anade* (-*ata*) (*ib.*, I. 17. 16); *festè* (*fiesta*) (*ib.*, I. 244. 3. 246. 16. 18. 247. 8. 21. etc.); *festA* (*fiesta*) (*ib.*, I. 244. 9. 245. 16. 22. 30. 247. 28. etc.); *evangeliste* (*ib.*, I. 250. 31. 74. 31); *lotge* (*llojja*) (*ib.*, I. 216. 8. 220. 6. 224. 29. 241. 22.

etc.); *letre (carta)* (*ib.*, I. 449. 25. 329. 25); *mige* ($\frac{1}{2}$) (*ib.*, I. 468. 36. 35. 3. 59. 2); *resposte* (*ib.*, I. 476. 14); *jornade* (*ib.*, I. 479. 15); *dreçade* (*ib.*, I. 480. 26); *malle (diner)* (*ib.*, I. 388. 4); *cronice (crònica)* (*ib.*, I. 357. 22); *Sent Johan bapteste* (*ib.*, I. 297. 4); *errade* (*ib.*, I. 328. 16); *haviE (habebat)* (*ib.*, I. 28. 12. 241. 33); *aste (barra)* (*ib.*, I. 30. 14); *anave (-abat)* (*ib.*, I. 30. 36); *esclave* (*ib.*, I. 32. 23. 24); *la vespre* (*ib.*, I. 34. 1); *ere (erat)* (*ib.*, I. 54. 27).

Mes, si ens hi fixem, no ofereixen la multiplicitat de formes constataades en els occidentals, i són sempre uns mateixos que es repeteixen, sobretot davant determinades consonants. Aquest cas, de canvi, de *-a* (< *-A*) en *-e*, sobretot davant *b*, *d*, l'observem també en textos pertanyents a dominis lingüístics ben diferents de l'oriental i occidental, com són el valencià. Així, per exemple:

jalde (regazo) (*Est.*, I. 296. 25. 1503 [Vich]); *empedrade* (*ib.*, I. 297. 16. 1503 [Vich]); *es stade ja pintade e posade* (*ib.*, I. 297. 24. 25. 1503 [Vich]); *atquiride* (*ib.*, I. 369. 11. 1509 [Vich]); *despense* (*ib.*, I. 370. 15. 1510 [Vich]); *confrarie* (*ib.*, I. 372. 16. 18. etcètera, 1511 [Vich]); *juste (Holz)* (*ib.*, I. 373. 34. 1511 [Vich]); *entrade* (*ib.*, II. 20. 9. 1519 [Vich]); *mige carregue* (*ib.*, II. 34. 24. 1527 [Vich]).

Els documents antics del parlar occidental mateix ens sugereixen la idea d'haver estat escrits més dialectalment que molts altres, ja que notem en ells (i això que no es tracta de còpies diplomàtiques) altres variants fonètiques que encara avui el caracteritzen, com són la *-o(n)* de les terceres persones dels plurals dels verbs. Exemples:

porton e menon (-ant) (*Cong.*, I. 75. 10. $\frac{1}{2}$ s. XIII [Solsona]); *poson o albergon (-ant)* (*ib.*, I. 75. 32. $\frac{1}{2}$ s. XIII [Solsona]); *aiudon (-ent)* (*ib.*, I. 82. 22. 28. $\frac{1}{2}$ s. XIII [Solsona]); *poson (mittant)* (*ib.*, I. 82. 31. $\frac{1}{2}$ s. XIII [Solsona]); *dejenon (-ant)* (*ib.*, I. 85. 23. $\frac{1}{2}$ s. XIII [Solsona]); *obron (-ent)* (*ib.*, 85. 24. $\frac{1}{2}$ s. XIII [Solsona]); *talayon (-ent)* (*ib.*, I. 85. 26. $\frac{1}{2}$ s. XIII [Solsona]); *esconguayton (-ent)* (*ib.*, I. 85. 25. $\frac{1}{2}$ s. XIII [Solsona]); *badon (-ent)* (*ib.*, I. 85. 25. $\frac{1}{2}$ s. XIII [Solsona]); *goшон (-in)* (*ib.*, I. 90. 17. $\frac{1}{2}$ s. XIII [Solsona]); *penyoron (-ent)* (*ib.*, I. 94. 7. $\frac{1}{2}$ s. XIII [Solsona]); *demonstron (-ent)* (*ib.*, I. 94. 7. $\frac{1}{2}$ s. XIII [Solsona]); *emendo (-et)* (*ib.*, I. 94. 9. $\frac{1}{2}$ s. XIII [Solsona]); *peson (-in)* (*ib.*, I. 95. 31. $\frac{1}{2}$ s. XIII [Solsona]); *entron (-in)* (*ib.*, I. 95. 32. $\frac{1}{2}$ s. XIII [Solsona]); *que tu clamos e cridos*

volenterosament (*ib.*, I. 97. 2. $\frac{1}{2}$ s. XIII [Solsona]); *servisson* (*-arent*) (*ib.*, I. 104. 10. $\frac{1}{2}$ s. XIII [Solsona]).

Aquestes variants, que no hem sabut veure en cap dels volums de la nostra bibliografia, ens diuen que, si els escrites no tenien inconvenient a grafiar llur dialecte d'una manera tan palesa i que tant havia de cridar l'atenció d'individus d'altres contrades, molt menys escrípol tindrien a escriure *-e* en els mots on realment devien pronunciar-la. Naturalment que no volem aventurar-nos a qualificar de més o menys oberta o tancada aquesta vocal, però sí que creiem no equivocar-nos atribuint-li el caràcter d'una vocal anterior tivant.

III

DE CERTES CONSONANTS NO ETIMOLÒGIQUES

Algunes de les localitats de l'antic regne de València (Pego, Sueca, entre altres) que havem tingut bona ocasió d'estudiar, pronuncien la consonant linguo-dental fricativa sonora *d* en l'expressió *a d èl*, *a d èls* = *a ell*, *a ells*. Ignorem fins a quin punt aquest fenomen ocorre també en altres exemples de col·lisió de dues vocals. Les notes de què disposem avui per avui no abunden en combinacions d'aquesta mena. A primera vista, i sense enfondir en el problema, podria semblar que es tracta senzillament d'una continuació de la *D* llatina: AD ILLUM, AD ILLOS > *a d èl*, *a d èls*. Però, això no ho podem creure, entre altres raons, perquè és regla de fonologia catalana la desaparició de la dita *-D*-essent, com ja és sabut, la *d* actual la resultant de l'evolució de *-T* (MUTAM > *muda*; ROTAM > *ròde*), la qual *d*, en alguns parlars (en el d'Elx, per exemple), se'ns presenta així mateix desapareguda (*múa*, *ròa*). El resultat és, senzillament: *a ell*, *a ells*, tal com s'escriu generalment avui en català, discordant de la pronunciació, que és: *an ell*, *an ells*.

Manca determinar, doncs, l'origen d'aquella *d* que no respon a cap so etimològic. Jo m'inclino a creure que aquesta consonant és una consonant de trànsit nascuda espontàniament per destruir el hiatus. I el mateix passa amb la *n* del català central. La dificultat que se'ns ocorre és la que ens fa preguntar per què en

el valencià la desfeta del hiatus es fa mitjançant una *d*, i en català mitjançant una *n*. Però aquesta dificultat no té la força que sembla de primer antuvi, car si així fos i això ens impedís d'acceptar la nostra tesi, el mateix podríem dir d'altres fenòmens d'ordre fonològic o simplement fonètic. Precisament en la manera d'evolucionar la llengua en les diferents contrades és on rau la denominació de *dialectes*, i justament perquè l'evolució s'orienta en un lloc, diferent de ço que fa en altre, podem parlar de lleis i de regles. I, particularitzant, no veiem inconvenient a formular aquestes dient que el valencià, en casos com l'exposat, produeix una *d* i el català una *n*. Fins a quin punt aquesta diferència podria trobar una explicació en la base fisiològica de la parla comarcal, no ens hi hem d'entretenir per ara. En canvi, podem consultar els textos per veure ço que ens diuen sobre el particular.

La producció d'una consonant no etimològica la constatem ja en les èpoques més reculades: *los aportas ad exelament* (*Pu.*, XV, 1250, 50); *manda ad alberta sa neboda* (*Ser.*, 1247, 523. 15); *dixeren adel* (*Hom.*, 35. 16); *dix adels* (*ib.*, 35. 19); *adaquela hor* (*ib.*, 36. 21); *manazauen ad aquel ceg* (*ib.*, 37. 6); *quel predes ad om* (*ib.*, 40. 7. 10); *no perdonaria deus pas lo pecad ad om* (*ib.*, 40. 22); *respos ad el e dix* (*ib.*, 42. 13); *Deu el seinor deu om adorar et ad el solament seruir* (*ib.*, 43. 8); *no nos torna ad el ni anc mal no li fed* (*ib.*, 43. 14); *lexetse ad el portar* (*ib.*, 43. 15); *de ción ad enlá* (*Pu.*, I. s. XI. 2); *ueng az alberg den G.* (*ib.*, IV. s. XII. 23); *G. dofegat tole ad A. nebot* (*ib.*, VI. s. XII. 9); *alberga ad agua tepida* (*ib.*, VII. s. XIII. 12); *el Capitol ad aquel dia* (*ib.*, IX. 1244, 21); *daquel dia ad I. an* (*ib.*, IX. 1244. 6, 15); *contre venir ad aquest comandement* (*Templ.*, 542. 23); *se pugen vendre ad alnes* (*Alart.*, VII. 55. 32. a. 1306); *d aqui va ad autre terme* (*ib.*, 50. 25. a. 1304), etc. I bé que en casos diferents del que anotem al principi com a punt de partida dels presents comentaris, tenim, per exemple, formes com:

fedels < FIDELE (*Pu.*, III. 1131. 3) al costat de *feel* (*ib.*, XXIII. 1260. 4) amb l'altra variant *jeel* (*ib.*, XXI. 1260. 2);

ozi, oizi < AUDIRE (*ib.*, XV. 1250. 40, 84), al costat de *oir* (*ib.* XVI. 1251. 4, 14), *bradoneras* (*Hom.*, 16. 6), i *braoneras* (*ib.*, 12), *gadardo* (*ib.*, 32. 25) i *gazardo* (*ib.*, 36. 3), *vesador* (*Ard.*,

I. 147. 14) i *veador* (*ib.*, 147. 14), i altres semblants. A l'objecció que podria fer-se als exemples adduïts que, responent com responen llurs consonants en qüestió a una *d* llatina, no ve a cas l'apreciació nostra, observarem senzillament que, desapareguda aquella *d*, la consonant destructora del hiatus no és sinó una consonant de índole no etimològica. Als exemples adduïts, tenim encara en les nostres llistes per afegir:

auulteri < ADULTERIUM (*Ser.*, XII. 526. 5), *aulteri*, *aulterans* (*Usat.*, 300. 4, 11) i, en un ordre semblant: *noembre* (*Templ.*, s. XIV. 559. 7 i passim) al costat de *novembre* (*Cult.*, CCCXXIII. 1381. 13 i passim); *toualles* (*Templ.*, 561. 3) al costat de *toalles* (*ib.*, 562. 15); *ruats* = arrugats (*Mussafia*, Sete. v. 1428); *ruellada* = rovellada (*Alòs*, 64. 21); *Ledovici* i *Ledoici* (*Templ.*, 1141. 35. 6. 25), etc., etc.

Existia, doncs, com existeix avui, un procediment lingüístic espontani per a desfer el hiatus en casos donats. El conèixer a fons la manera com aquesta desfeta de hiatus degué produir-se històricament, i també com avui es produeix en els dialectes, ens portaria segurament a formular de bell nou certs principis d'evolució fonètica del català que per ventura tenim com a massa axiomàtics. En la naixença de l'alludida consonant no etimològica trobem (*b*, *v*, *d*, *g*, *z*). A quin matís correspon la primacia? Salvant tota conclusió aportada per nous estudis, nosaltres ens inclinem a creure que correspon a la *d*. Aquesta etapa *d* seria, doncs, la primitiva en les circumstàncies que ens ocupen. El so *n*, tan generalitzat avui a Catalunya, és probablement una gradació posterior i un substitut fisiològic d'aquella *d* degut a causes que no sabem veure pas ben clares. Naturalment, si no es tractés d'altres combinacions de *d*, *n* que les que havem apuntat, entre la preposició i l'article (*a ell*, *a ella* > *a d ell*, *a d ella*), no seria fora de lloc reconèixer en elles la influència directa de l'*en* i del *na*; però, com els exemples antics ens testifiquen, i és molt probable que ens corroborei tard o d'hora el minuciós estudi dels nostres dialectes, la consonant no etimològica es produeix en una sèrie numerosa de casos sintàctics on seria una temeritat suposar la influència prop esmentada.

Assenyalades les raons que tenim per a creure en la diferent manera d'operar els dialectes per conseguir un fi idèntic, la des-

trucció del hiatus, consignem encara, per a afermar-nos-hi, el fet que s'observa en el parlar mallorquí de Manacor, on tenim una *v* intercalada regularment entre vocals en el parlar del baix poble *llevó* = lleó, *clovia* = cloia; *cova* = coa, cua, etc.).

L'observació, feta ja més amunt, que aquí tampoc es tracta d'una consonant llatina, d'una *đ* per exemple, resta valable i guanya força. Diem que guanya força per la gran diferència fisiològica que hi ha entre el so labiodental sonor *v* i el que hagués pogut originar-se, en darrer terme, d'una -*d*- exposada després a tota mena de regressions i canvis evolutius, sense sortir-se, però, de l'esfera de la seva naturalesa consonàntica especial.

Si enfondim en el problema trobarem encara una *b* com representant possible d'un so consonant destructor de hiatus. Una volta constatada l'existència d'una *v*, no ofereix pas cap dificultat, i fins pot acceptar-se a priori, la d'una *b*. Els manacorins, que pronuncien *llevó*, *clovia*, *cova*, ho fan perquè tenen encara vivent en la parla la consonant *v*, que nosaltres sols conservem en grafia. El dia que els mallorquins perdin la *v* per a confondre-la amb la *b*, si persevera aquella consonant de trànsit, també ella sofrirà la mateixa sort i serà una *bilabial* no etimològica intervocàlica la que fins llavors no havia estat sinó una labiodental. Aquest so de *b* (< *v*? < *d*, *n*? < *voc.* + *voc.*) sembla poder-se identificar encara amb la preposició pertorbada *amb*, tan freqüent en el parlar descuidat del nostre poble, en expressions com aquesta : *ho he dit amb ell* (*ho he dit a ell* o *bé an ell*).

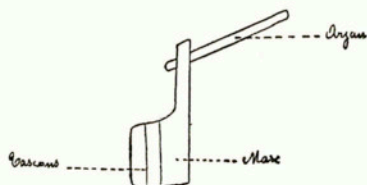
La consonant *l* no la coneixem en cap dialecte nostre per a casos semblants als que havem dit. Amb tot, no ens estranyaria la seva existència en més o menys escala.

Per acabar : creiem molt probable que la naixença de les consonants de passatge sigui condicionada per la naturalesa de les vocals que la provoquen. És un fet conegut l'articulació anterior per *i*, *e* i la posterior per *u*, *o*. Segons concorrin, doncs, aquestes vocals juntes, i fins segons sigui el caràcter decreixent o creixent dels diftongs que originin, podran afavorir o refusar la producció d'una consonant o d'una altra.

Contribució al vocabulari de la navegació fluvial (Mora la Nova), per H. COSTA, amb dibuixos de G. RAIG.

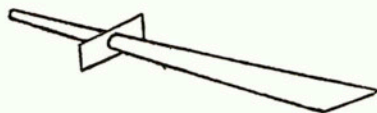
A

alcajan, m. : corda del llagut que serveix per a aguantar l'arbre.

arjau, m. : nom d'una de les peces del timó.

astrop, m. : cordó o corretja per a penjar el rem a l'escàlam.

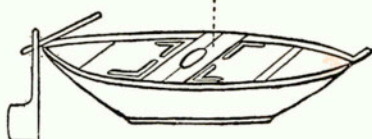
rem

B

baleig, m. : cada un d'aquells llocs del riu on hi ha poca aigua i on fins es veuen les pedres de la sola del riu.

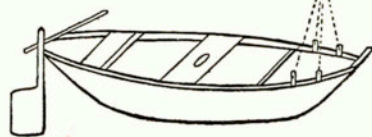
banc, m. : peça de fusta foradada per a sostenir l'arbre del llagut.

banc

bitons, m. : els quatre puntalets de les parts del davant que serveixen per a amarrar el llagut.

bitons

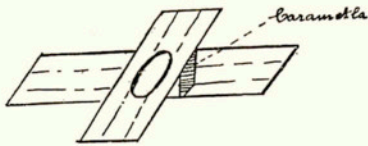
bossell del guassa, m. : corda que serveix per a aguantar i pujar i baixar l'arbre.

branes, f. : cordes que serveixen per a dirigir les veles del llagut vers el vent.

C

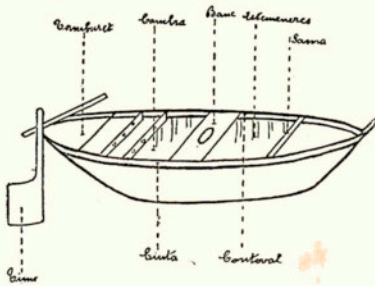
cambrà, f. : lloc del llagut on dorm el patró, el qual hi guarda els cabals i coses de sa pertinença. Es troba a proa.

caramella, f. : peça de fusta vertical al banc a la primola. Serveix per a quan es puja l'arbre perquè no vagi endavant.

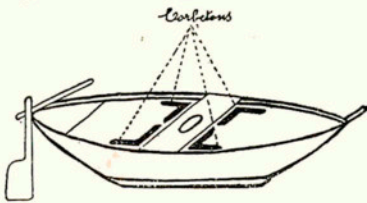

cinta, f. : banda de fusta prima que volta la part superior de la vora del llagut. Comprèn de sama a cambra. «Cala fins a cinta.»

contoval, m. : la cinta de la part interior del llagut.

corbetons, m. : les quatre tornapuntes que aguanten el banc.

D

dali de la primera, m. : peó del

llagut que en estirar la sègula va davant de tots quan el llagut en porta dues.

dali de la segona, m. : peó del llagut que en estirar la sègula va davant de tots quan el llagut en porta dues.

dali de la seguera, m. : nom del tercer peó, per número d'ordre, quan el llagut porta dues sègules.

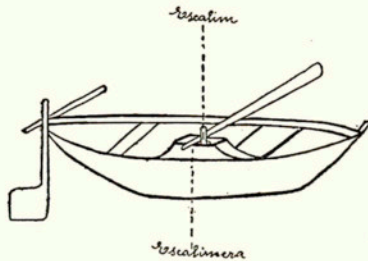
dali o daliner, nus d'ase, nus de tres, seguer, m. : noms dels peons que estiren la sègula quan el llagut no en porta sinó una.

daliner, m. : peó del llagut que en estirar va davant de tots.

E

escàlims, m. : claviller de fusta on va penjat el rem.

escalimera, f. : peça on va encaixat l'escàlam.

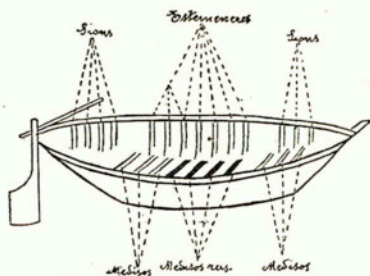

escotes, f. : cordes que serveixen per al mateix que les baranes.

estar a la creu : estar el llagut apartat del canal o corrent

quan passa a un punt de poca fondària d'aigua.

estemeneres (dites també *costelles*): llistons corbats d'olivera que formen l'esquelet del llagut.

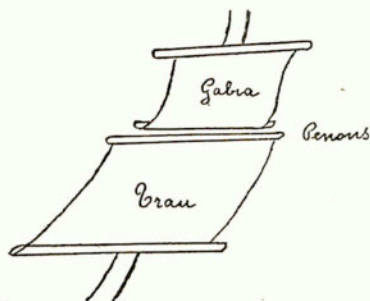

F

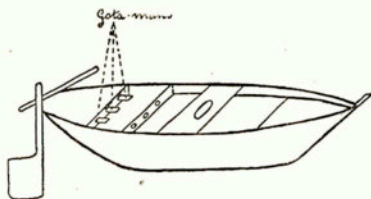
foradar: navegar el llagut tocant la sola del riu, amb perill que alguna pedra li foradi el fons.

G

gàbia, f.: la vela més alta del llagut.

gotamans, m.: clavilles on van lligades les sègules i les baranes i escotes.

H

hissador, m.: corda que serveix per a hissar la vela petita o gàbia.

LL

llagut, m.: embarcació que s'utilitza per a la navegació fluvial.

M

mallar: navegant en poca aigua, tocar el llagut a terra quedant-hi com clavats, sense poder seguir endavant.

marc, m.: nom d'una de les peces del timó.

medisos, m.: les estemeneres o costelles del pla del llagut.

medisos reis, m.: els quatre medisos del centre del llagut.

muleta, f.: llagut petit.

N

nus d'ase, m.: peó del llagut que segueix al dalí. Una sègula sola.

nus de tres, m.: peó del llagut que segueix el nus d'ase. Una sègula sola.

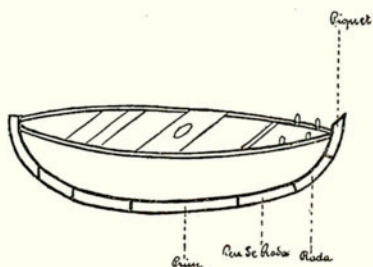
P

patró, m. : l'home que dirigeix el llagut. És el cap de l'embarcació.

penons, m. : les barres on van penjades les veles del llagut.

peu de roda, m. : nom de la tercera de les peces que van pel centre del llagut, de proa a popa.

piquet, m. : nom de la primera de les peces que van pel centre del llagut, de proa a popa.

bitança, f. : plat que usen els llaguters. És de forma cònica.

Bitança

prim, m. : nom de la quarta de les peces que van pel centre del llagut, de proa a popa.

primola, f. : és una peça de fusta on descansa la base de

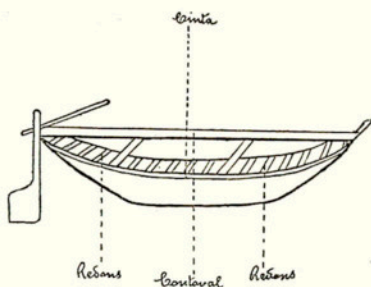
l'arbre, i està subjecta als quatre medisos reis.

Primola

R

redons, m. : el tros de cinta del llagut de la part de cambra i sama.

resseguer, m. : peó del llagut que segueix el dalí de la primera o de la segona sègula quan el llagut en porta dues.

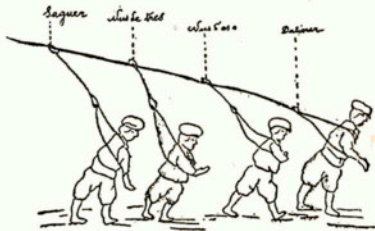
roda, f. : nom de la segona de les peces que van pel centre del llagut, de proa a popa.

S

sama, f. : lloc del llagut on els peons dormen i tenen llur roba

i altres objectes. Es troba a popa del llagut.

seguer, m. : últim peó dels que estiren la sègula del llagut.

seguer de la primera, m. : l'últim dels peons que estiren la primera sègula.

seguer de la segona, m. : l'últim dels peons que estiren la segona sègula.

sègula, f. : corda que serveix als peons per a estirar el llagut.

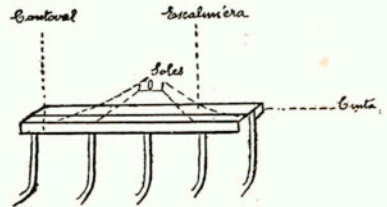
sègula primera, f. : dalí de la primera, resseguer, dalí de la seguera i seguer.

sègula segona, f. : dalí de la se-

guna, resseguer, dalí de la seguera i seguer.

sions, m. : les estemeneres, part de la cambra i de la sama.

sola, f. : la peça que, unida amb la cinta i el contòval, forma la tapa de la vora del llagut, o barana. Sobre seu van les escalimeres.

T

tamboret, m. : lloc on roman el patró del llagut.

tascons, m. : nom d'una de les peces del timó.

trau, m. : la vela més baixa i gran del llagut.

trosseta, f. : corda del llagut que serveix per a pujar la vela gran o trau. També serveix per a pujar i baixar l'arbre.